

SVOBODA TISKA

Primorsko ljudstvo si ne more razlagati novega pritiska zavezniške vojaške uprave, s katerim je ta ukinila demokratičen organ »Primorski Dnevnik«, ki ni zagrešil nič drugega kot to, da je, poslušajoč se svobode kritike, ožigonal razmere, ki vladajo v višjem vodstvu slovenske zavezniške šole, ki ga je izbral in imenoval g. Simoni, zavezniški oficir za šolstvo.

Ze spet bridka preizkušnja za ljudstvo, kateremu je odvzet za nedoločen čas edini slovenski dnevnik v Julijski Krajini. In pomisliti je treba, da je to glasilo Osvobodilne Fronte, ki ima neprecenljive zasluge tudi za stvar zaveznikov, ker je vodila primorsko ljudstvo v znameniti splošni vstaji septembra 1943 ter vse tja do zmagovitega konca neenake borbe in je s tem okrepila ter izdatno podprla zavezniške sile v boju proti nacifasističnemu okupatorju.

Pravice slovenskega prebivalstva tega ozemlja so že vdrugeč pogažene; najprej je to bilo na polju ljudske oblasti, ki mu je bila tako brezobzirno ukinjena, sedaj pa s kršenjem najosnovnejšega načela, po katerem bi se morale demokracije ravnati ter ga spoštovati, to je princip svobode tiska in kritike. Tako pa se znajde primorsko ljudstvo kar čez noč brez svojega dnevnika in to brez tehtnih razlogov.

Se je ostalo v živem spominu vsega demokratičnega tržaškega in ostalega primorskega ljudstva, kako dovtpno se je izrazil o »Primorskem Dnevniku« dopisnik »Manchester Guardian« iz Trsta. V pikri obliki je objavil njegovo vest londonski radio v svoji jugoslovanski oddaji o tržaških prilikah. Povedal je, kako so zavezniški ob prevzemu oblasti dobrodušno pristavili v Trstu urednike »Primorskega Dnevnika« in obljubili ncomejano svobodo tiska. Seveda je bilo opaziti v poročilu dopisnika »Manchester Guardian« vendarle malce humorja.

Sedaj pa si je ljudstvo na jasnem, da se mu z nepričakovanim ukrepom, ki si ga ne more razlagati drugače kakor tako, da so teptane najelementarnejše pravice, ki bi jih moralo imeti sleherni ljudstvo (posebno pa primorsko, ki je prehodilo trnjevo pot barbarskega zatiranja, povzročenega od pobesnelega fašizma), dela gorostasna krivica, ki je v kričeem nasprotju z vsemi slovesnimi obljubami.

Zavezniški! Zaman je iskati med vrsticami inkriminiranega članka napad na osebo zavezniškega oficirja, kajti četudi bi bila to po vašem mnenju preostra kritika, je pa le naperjena proti nezdržnim razmeram primorskega šolstva; vsako drugačno sofistikanje, po katerem naj bi bil viden pri tem tudi napad na zavezniškega oficirja, je krivično in pristransko.

Pokrajinskemu Narodno Osvobodilnemu Odboru za Trst in Slovensko Primorje pošilja primorsko ljudstvo ogorčene protestne resolucije, ki so prešle v vest mednarodnega javnega mnenja ob priliki protestne brzojavke, ki jo je odposlal PNOO predsedniku Trumanu, angleškemu ministrskemu predsedniku Attleeju in laburističnemu poslancu Zilliacusu v zvezi z ukinitvijo »Primorskega Dnevnika«.

Napredna svobodoljubna ljudstva doma in v svetu vidijo v tem

Velike spremembe v strukturi Jugoslavije

izvršene v zadnjih letih veličastnega osvobodilnega boja so zadobile pravno obliko v Federativni ljudski republiki Jugoslavije

Predavanje podpredsednika zvezne vlade in ministra za konstituanto Edvarda Kardelja po beograjskem radiu

Edvard Kardelj, podpredsednik Zvezne vlade in minister za konstituanto, je imel 6. t. m. zvečer po beograjskem radiu sledeče predavanje:

Državljanji!

Te dni je bil objavljen in dan v diskusijo pred vse ljudstvo naše države načrt ustave Federativne ljudske republike Jugoslavije. Vlada Federativne ljudske republike Jugoslavije, ki je v načelu in temelju sprejela ta načrt, se je odločila za vseljudo diskusijo o tem načrtu predvsem zaradi tega, ker smatra, da je ustava bolj kot kar koli drugega zadeva vsega ljudstva, posebno še, če vemo, da so naše ljudske množice v štirih letih vojne jasno pokazale, kaj hočejo in kakšno ureditev svoje ljudske države žele. Sedaj je ta prvi načrt ustave tu in široke množice ljudstva morajo povedati, ali je v skladu z njihovimi željami in z njihovo voljo, ali je v skladu s tistim, za kar so se borile v narodno osvobodilni vojni, za kar so stotočiči naših najboljših ljudi dali svoja življenja.

V našem načrtu ustave ni — v pogledu osnovnih vprašanj in oblik — nič izmišljenega. Naša ustava pravno formulira velike spremembe v strukturi Jugoslavije, ki so se izvršile v zadnjih letih veličastnega osvobodilnega boja. Ona ostaja zvesta pridobitvam vojne, jih razvija v njihovih organizacijskih oblikah in s tem podpira jasnejše perspektive v pogledu bodočega razvoja in postaja močno orožje ljudstva za utrditev in nadaljnji razvoj pridobitev narodno osvobodilnega boja.

Nekateri ljudje pri nas so govorili in še danes govorijo, da stvari ne stoji tako. Želeli bi, da ustavo oddvoje od ljudstva, da jo spremene iz zadeve širokih ljudskih množic v zadevo pravnikov in profesorjev. Želeli bi seveda ustavo, ki bi ne ustrezala sedanji stvarnosti v naši deželi, temveč stari bivši stvarnosti, ki so jo naše ljudske množice razbile s svojo zavestno voljo in silo.

Naravno je, da so take reakcionarne želje iluzorne in to z dveh stališč. Na eni strani ne upoštevajo realnega odnosa političnih sil in volje ljudstva, na drugi strani pa izhajajo iz napačne predpostavke, da more biti reakcionarna ustava na papirju učinkovito orožje proti enotnim ljudskim množicam, ki so s svojo voljo in krvjo napisale živo ustavo v zgodovino naših narodov, ustavo, ki že trdno obstoji, ki je preizkušena v ognju prakse, ki je blizu širokim ljudskim množicam, ki je njihova in ki jim je jamstvo za srečnejšo bodočnost. Taka napačna predpostavka naših reakcionarjev je posledica njihovega podcenjevanja zavestne vloge ljudskih množic, je posledica njihove navade iz preteklosti, ko je bilo vprašanje ustave vprašanje volje in teženj so-

..... nedemokratičnem ukrepu atentat na svobodo toliko preizkušeneega ljudstva Slovenskega Primorja.

cialnih in političnih vrhov, ne pa ogromne večine osnovnih ljudskih množic. In tako je ta gospoda pozabila, da so naše ljudske množice po svoji ogromni večini imele ne samo dovolj zavesti in moči, da z orožjem v rokah razbijejo okupatorja in njegove domače pomagače, ustvarjajoč s tem temelje demokratične ljudske oblasti, temveč tudi, da danes to živo ustavo, za katero je bilo prelite toliko krvi ne samo v teku te vojne, temveč tudi v preteklosti — branijo pred vsemi reakcionarnimi napadi in da jo zapišejo z besedami in paragrafi v temelje naše ljudske ustave z besedami in paragrafi, da jo precizirajo in izpopolnijo v njenih organizacijskih oblikah in da čim bolj obdelajo in izpopolnijo njene ljudske in demokratične določbe.

Ustava se bavi z ureditvijo države, z njeno družbeno in politično strukturo. Zaradi tega je za pravilno razumevanje ustave potrebno v prvi vrsti vedeti, kaj je najvažnejše, kaj je glavno in temeljno pri vsaki državni ureditvi.

Tako naša teoretična pojmovanja kakor težka preteklost naših narodov pod raznimi protiljudskimi oblastmi in režimi nam govore, da država ni nekaj, kar stoji nad nasprotji in spori v družbenem življenju neke države, marveč da je samo izraz in orodje določenih družabnih razredov in razrednih grupacij. To je dejstvo, na katerem se po vsebini ne spreni nič s tem, da je ta prava družbena vsebina države izražena v raznih političnih oblikah, pa tudi ne s tem, da je njena oblika često večja ali manjša demokracija. Tega dejstva nam nič ne potrjuje bolj jasno kakor sedanje stanje v svetu, ko se sicer mnogo govori o demokraciji, pa se hkrati na mnogih krajih dušijo elementarne pravice ljudi in narodov in sicer zato, da bi se ohranili reakcionarni socialni sistem.

Zaradi tega je jasno, da je temeljno vprašanje vsake državne ureditve vprašanje oblasti, vprašanje, kateri družbeni razredi drže komandne položaje v državnih vrhovih. S tem vprašanjem je tesno povezano tudi vprašanje o splošni socialno - gospodarski strukturi države. Zaradi tega tvorita ti dve vprašanji temelj in izhodno točko za ustavo vsake države. Drugo vrsto vprašanj tvorijo vprašanja, kakor večje ali manjše demokratične pravice državljanov, večja ali manjša ali nikakršna krajevna samouprava itd. Ta vprašanja so v najvišji meri odvisna od konkretnega razmerja sil v notranjosti dežele, od večjih ali manjših nasprotij. V stari Jugoslaviji so se ustave in zakoni pa tudi vlade in ljudje sicer menjavali, toda oblast je bila od samega začetka pa do aprilskega zloma v rokah ene in iste hegemonistične klike sovražnikov ljudstva, v interesu politične in socialne reakcije, finančnega

kapitala, veleposestnikov, dinastije in vsakovrstnih izkoriščevalcev ljudskih množic.

Ta oblast v stari Jugoslaviji je v začetku, dokler se je še reakcija počutila trdno v sedlu, dala nekatere demokratične pravice ljudstvu. Čim pa je začel naraščati val gibanja širokih ljudskih množic za demokratične, narodne in socialne zahteve, je vladajoča jugoslovanska reakcija začela postopoma ukinjati demokratične pravice, dokler ni dne 6. januarja 1929 kralj Aleksander ukinil tudi njihove zadnje ostanke. Taki procesi seveda niso značilni samo za staro Jugoslavijo, temveč tudi za mnoge druge dežele. Značilni in tipični so in bodo posebno v sedanjem času, ko mnoge države stopajo v politične krize in se v njim vedno jasneje odkriva protidemokratični reakcionarni obraz njihovih pravih gospodarjev.

Ako se hočemo torej pravilno lotiti ustave nove Jugoslavije, to je Federativne ljudske republike Jugoslavije, moramo predvsem imeti jasno pred očmi, kaj se je v Jugoslaviji spremenilo v tistih temeljnih, bistvenih vprašanjih, ki odločajo pri ureditvi države. Mislim, da se to lahko reducira na tri vprašanja:

1. Vsakdo ve, da ni prišlo v Jugoslaviji v tej vojni samo do spremembe vlade ali parlamentarnega sistema ali splošne upravne ureditve države, temveč da je izvršena globoka, korenita sprememba, revolucionarna sprememba v samih komandnih položajih oblasti. Z drugimi besedami: spremenil se je nosilec oblasti v naši deželi. Z oblasti je vržena protiljudska, reakcionarna izkoriščevalska razredna grupacija ter je oblast prešla v roke ljudstva — v pravem smislu te besede, to je, v roke njegove ogromne večine, ki jo predstavlja delovno ljudstvo mesta in vasi.

2. Š to temeljno spremembo v Jugoslaviji so tesno povezane spremembe v socialno-gospodarski strukturi nove Jugoslavije. V našem gospodarstvu običajno razlikujemo tri temeljne sektorje, državni, zadržni in privatno-kapitalistični. Treba pa je razumeti, kaj pomenijo v pogojih naše ljudske republike. Tudi v stari Jugoslaviji so formalno obstojali ti trije sektorji. Očitno pa je, da državna lastnina v stari Jugoslaviji ni mogla biti občeljudska ki je vsak dan vedno bolj rušila naprednega socialnega razvoja in materialnega blagostanja širokih ljudskih množic. Nasprotno, bila je v rokah tistih reakcionarnih in protiljudskih sil, ki so imele v rokah tudi samo državo. Ta lastnina je konec koncev ojačevala ta sistem. Očitno je tudi, da je tudi zadržništvo pod takimi pogoji neizbežno moralo postati plen finančnega kapitala in drugih sovražnikov delovnih množic. Praksa je vsak dan vedno bolj rušila škodljive iluzije o možnosti zadržne države, to je o zadržništvu kot poti in sredstvu, da se delovne množice osvobode iz krempljev spekulativ in izkoriščevalcev in da u-

stvarijo nekaj »demokratični gospodarski red«. In te iluzije so bile v naši deželi.

S spremembo oblasti je nastala nebitvena sprememba v enem in v drugem pogledu. Pod upravo resnične ljudske oblasti je postala državna lastnina občeljudska lastnina. Njena vloga je postala izredno važna, ker na eni strani predstavlja glavno gospodarsko oporišče širokih ljudskih množic v boju za napredni socialni razvoj v splošnem, na drugi strani pa neposredno omogoča učinkovito in realno nadzorstvo nad vsem našim gospodarstvom s strani ljudske države in končno ustvarja možnost splošnega državnega načrta za razvoj našega celotnega gospodarstva. Prav tako ne more biti dvoma, da je sedaj naše ljudsko zadržništvo dobilo možnost, da se razvija neodvisno od vpliva finančnega kapitala in raznih kapitalističnih in veleposestniških skupin s tem, da se čvrsto nasloni na državo, t. j. na občeljudski gospodarski sektor. Na ta način lahko zadržništvo v občutni meri doprinese k naprednemu socialnemu razvoju in k dvigu blagostanja naših delovnih množic. To se tiče posebno našega kmečkega zadržništva. Poleg tega obstoji v naši deželi še nadalje privatno kapitalistični sektor, ki zavzema pomemben del našega gospodarskega življenja. Ljudska država sicer izvršuje nadzorstvo tudi nad tem sektorjem s tem, da ga vključuje v določenih mejah možnosti v splošni gospodarski načrt, sicer se pa ta razvija v svojih normalnih okvirih.

Napačno bi bilo misliti, da so ti trije sektorji oddeljeni s kitajskim zidom drug od drugega. Dejansko predstavljajo tri glavne oblike v razvoju našega gospodarstva in dajejo pečat celokupni socialno - gospodarski strukturi naše ljudske republike. Naravno je, da iz take strukture izhajajo mnoga nasprotja in da bodo reakcionarne sile v gospodarstvu še nadalje poskušale slabiti gospodarske položaje ljudske republike in izpodkopavati samo ljudsko oblast. Zaradi tega bi bilo naivno misliti, da smo že pripluli v mirno pristanišče, kamor ne sežejo več burni in nevarni valovi družbenih nasprotij.

3. Tretja ogromna sprememba v Jugoslaviji je nov odnos med narodi Jugoslavije velikosrbskih klik, ki so se opirale na reakcionarne protiljudske vrhove hrvatskega, slovenskega in drugih narodov Jugoslavije. Federativna ljudska republika Jugoslavija je zrasla iz prostovoljne združitve naših narodov po načelu samoodločbe in enakopravnosti. To združitev so naši narodi podpirali s svojo krvjo, načelo samoodločbe in enakopravnosti pa so v praksi izvedli z graditvijo svojih nacionalnih federalnih enot in svoje skupne federativne državne skupnosti. S tem so ustvarjeni vsi pogoji za likvidacijo narodnega vprašanja, ki je pretresalo in izpodkopavalo staro Jugoslavijo.

To so po mojem mnenju tri glavne spremembe, iz njih pa so

zrasle vse druge. Naravno, v načrtu ustave Federativne ljudske republike Jugoslavije so morali priti do izraza v prvi vrsti ravno ti elementi; te spremembe so postale temelj za izdelavo načrta.

Razumljivo je zaradi tega, da načrt ustave na prvem mestu postavlja vprašanje ljudske oblasti. Ta je glavna pridobitev narodno-osvobodilnega boja in bi se brez te pridobitve ne mogla obdržati nobena druga.

»V Federativni ljudski republiki Jugoslaviji«, pravi načrt ustave, »izhaja vsa oblast iz ljudstva in pripada ljudstvu«.

Tako formulacijo hump naši tudi v nekaterih drugih ustavah; je pa lahko resnična in lahko odgovarja stvarnosti samo takrat, kadar v oblasti res odloča volja in zahteva ogromne večine ljudstva, to je njegovih osnovnih delovnih množic. Ta formulacija pa postane prazna fraza, kadar samo skriva faktično oblast finančnega kapitala.

Naš načrt ustave daje polno jamstvo našim ljudskim množicam, da bo oblast ljudska v dejavnih in ne samo v besedah. Jamstvo ljudske oblasti je v enotnosti državne oblasti, od krajevnih organov do najvišjih državnih organov.

Ljudska oblast

Jamstvo ljudske oblasti je v tem, da se vsi zastopniški organi volijo na temelju splošne, enake in neposredne volivne pravice s tajnim glasovanjem. Vsi ljudski zastopniki v vseh organih državne oblasti so za svoje delo odgovorni svojim volivcem. Z zakonom bo predvidena tudi možnost, da volivci odpokličejo svoje ljudske zastopnike, ako ti ne izvršujejo pravilno svojih obveznosti nasproti ljudstvu.

Jamstvo ljudske oblasti je dalje v tem, da ustava obvezuje državne organe, da ščitijo delovno ljudstvo in da mu pomagajo pri njegovi obrambi pred gospodarskim izkoriščanjem. Jamstvo demokratičnih pravic ljudskih množic je tudi ukinitve vseh možnih prepričanj in temu podobnega. Končno pa je jamstvo tudi oborožena sila, ki stoji na razpolago ljudski oblasti, sila, ki je izšla iz ljudstva.

Načrt nove ustave torej v polni meri sprejema in jamči najvažnejšo pridobitev narodno-osvobodilnega boja — ljudsko oblast. Sprejema jo in jamči zanjo tako po njeni vsebini, kakor tudi po njeni obliki. Nova Jugoslavija je torej ljudska država, v kateri odloča volja ogromne večine ljudstva ne samo formalno, ne samo pri volitvah, s svojim številom, temveč tudi dejansko, pri socialnem preurejanju naše ljudske republike, z dejstvom, da v naši ljudski republiki odločata tako volja, kakor korist večine ljudstva, to je delov. ljudstva. In ravno to odpira pred našimi ljudskimi množicami jasno perspektivo svetle bodočnosti. Stare oblike oblasti so bile tudi takrat, kadar so bile po svoji zunanji obliki navidezno demokratične, običajno take, da so preprečevale možnost ljudske iniciative in kontrole. Oblike naše ljudske oblasti pa same po sebi pomagajo ljudskim množicam, da se dvigajo iz neznanja, iz teme, v katero so jih vrgli stari protiljudski sistemi, pomagajo jim, da razvijajo zavest, da neposredno sodelujejo v oblasti. Poleg tega ustava neposredno obvezuje vse organe državne oblasti, da se pri svojem delu naslanjajo na sodelovanje ljudskih množic v reševanju vseh tekočih nalog, posebno pa jih obvezuje k sodelovanju z ljudskimi organizacijami.

Naša nova Jugoslavija torej s pravico nosi ime ljudske republike. Ljudska je zato, ker v njej prvič v svoji zgodovini zares odloča ljudstvo, to je interes njegove ogromne večine.

Nadalje ustava določa gospo-

darski temelj našega družbenega reda. Ustava tudi v tem pogledu ne prinaša nikakršnega programa za bodočnost, ker to tudi ni naloga ustave. Formulira samo obstoječe stanje, o katerem sem že prej govoril. Osnovne značilnosti gospodarskega temelja naše družbene ureditve bi bile sledeče:

1. Ustava priznava tri oblike lastnine nad proizvodnimi sredstvi: državno, to je občeljudsko, združeno in privatno. Naravno je, da ustava govori o teh vprašanjih, ker ravno oblika lastnine nad sredstvi proizvodnje daje pečat vsej družbeni strukturi.

2. Država vodi gospodarsko izgradnjo v deželi. Najvažnejši element tega vodstva je vsedrjavni načrt.

3. Zajamčena je privatna lastnina na proizvodnih sredstvih, toda privatno kapitalistično gospodarstvo je podvrženo državni kontroli, kakor tudi vsa zunanja trgovina. S pomočjo državne kontrole je lahko privatni gospodarski sektor v določenih okvirih vključen v splošni državni načrt.

4. Privatna lastnina se lahko z zakoni omeji ali razlasti, ako to zahteva splošno ljudska korist. V tem slučaju zakon določa odškodnino.

5. Državnemu gospodarskemu sektorju je namenjena posebno važna vloga. Skupno z združništvom predstavlja izhodišče za splošni državni gospodarski načrt. To je razumljivo, ker je to izvor bodoče gospodarske izgradnje naše dežele v korist delovnih množic. Razen tega je jasno, da se privatno kapitalističnega sektorja ne da podvreči drobnemu gospodarskemu načrtu.

6. Ustava določa važno mesto združništvu, toda to nikakor ne pomeni, da lahko gojimo iluzije glede njegove samostojne vloge pri razvoju našega gospodarstva. Take iluzije bi bile škodljive in bi dejansko pripeljale do tega, da bi zadruga prešla pod gospodarski vpliv reakcionarnih sil. Zadruga lahko odigrajo in bodo odigrale svojo zelo pozitivno vlogo samo v povezanosti z državnim gospodarskim sektorjem.

7. Ustava daje državi vrsto obveznosti glede zaščite in pomoči delavcem in sploh osebam v najemniškem delu, prav tako pa tudi glede malih in srednjih kmetov ter delovnih množic sploh.

Tretja pridobitev narodno-osvobodilnega boja je izgradnja državne skupnosti naših narodov na načelu federacije, kakor je to sklenilo drugo zasedanje AVNOJ-a. V tej stvari vodita načrt ustave dve načeli:

1. Zajamčiti vsem narodom Jugoslavije enakopravnost in samostojnost pri reševanju vseh vprašanj, ki nimajo vsedravnega značaja.

2. Istočasno izhaja načrt ustave s stališča, ki je bilo tudi doslej vodeča linija nove Jugoslavije, da mora biti naša Federativna ljudska republika Jugoslavija močna enotna skupnost naših narodov, enotno gospodarsko področje z enotnim vsedravnim gospodarskim načrtom, ki bo združil gospodarske napore vseh naših narodov, da bi se naše celotno gospodarstvo dvignilo na višjo stopnjo.

Naravno je, da so nekatere formulacije široke in da se zde na prvi pogled premalo precizne. Toda notranje življenje naše države se razvija in pojavilo se bo še mnogo sprememb. Bilo bi torej škodljivo, če bi ustava pri takih vprašanjih postavljala preozke okvire, ki bi mogli kmalu priti v nasprotje z razvojem naše stvarnosti. Popolnoma jasno je, da nobena ustava ne more dati formulacij, ki bi lahko veljale za večne čase.

Take so osnovne značilnosti načrta naše ustave. Dejansko so to istočasno osnovne značilnosti

nove Jugoslavije, naše Federativne ljudske republike Jugoslavije, ki se je rodila v dneh težkega boja z inozemskimi fašističnimi osvajalci in z domačimi izdajalci. Začela se je porajati, ko so počile prve partizanske puške, dobila je prve elemente, ko so bili osnovani prvi narodno-osvobodilni odbori, ustvarjala se je vzporedno z vedno večjim utrjevanjem enotnosti in bratstva med našimi narodi, dobila je svojo prvo formalno potrditev na drugem zasedanju AVNOJ-a v Jajcu; ustvarjali so jo naši borci, ki so osvobajali naša mesta in pokrajine, ki

so ramo ob ramo z Rdečo armado osvobodili Beograd, ki so osvobajali tudi glavna mesta naših današnjih republik; gradili so jo naši delavci in vse naše delovno ljudstvo, ki se je takoj po osvobojenju lačno in strgano vrglo na delo, da bi dvignilo iz ruševin svojo domovino, ki jo je sedaj prvič v svojem življenju imenovalo domovino in ki je sedaj prvič postala zares njegova domovina. Sedaj je naša Federativna ljudska republika Jugoslavija tu in nič je ne more več zrušiti. Naše ljudstvo danes s ponosom ugotavlja, da je po tej vojni prvo v

Evropi, ki prinaša ustavo svoje ljudske države, ki ustreza koristim in davnim željam ljudskih množic, ki je resnično ljudska, resnično demokratična in resnično napredna. Stoletja so najboljši ljudje naših narodov hrepeli za besedami, ki so sedaj napisane v naši ustavi.

Mi vemo, da bodo reakcionarji in sovražniki ljudstva in demokracije v naši deželi in v inozemstvu vrgli morje klevet na našo ustavo. Nas bo to samo utrdilo na naši poti, kajti vemo, da vpijejo zato, ker je naša ustava — ustava resnične ljudske države.

PREGLED SVETOVNIH DOGODKOV

Zunanji ministri treh zavezniških držav v Moskvi

Sklenjeno je bilo, da se sestanejo danes, 15. decembra, v Moskvi, zunanji ministri Velike Britanije, Sovjetske zveze in Združenih držav. Ta sestanek se skli-

čuje s sklepom Krimske konference, ki določa četrtletne konference treh zunanjih ministrov.

Sestanek bo nudil britanski, ameriški in sovjetski vladi priložnost, da se neformalno in neob-

vezno razgovore o številnih zadevah, ki sedaj zanimajo vse tri države, in da izmenjajo mnenja o nadzorstvu nad atomsko energijo.

Podvig „Maritta“

v Obersalzburgu 12. marca 1939. ter navodilo št. 20 za podvig »Maritta«, ki ga je podpisal Hitler in ki vsebuje načrt napada na Jugoslavijo.

Tožilec je prav tako navedel več drugih nemških listin, med ostalimi tudi ono, ki govori o zadovoljstvu, ki je nastalo v Nemčiji, ko so izvedeli, da je Jugoslavija za časa Pavla Karadjordjeviča podpisala trojni sporazum.

Tožilec je prav tako citiral kot dokaz tudi govor, ki ga je imel

Adolf Hitler na večerji, prirejeni na čast Pavla Karadjordjeviča ob njegovem obisku v Nemčiji 1. junija 1939.

Obenem z drugimi dokazi in navodili v pogledu izvajanja podviga »Maritta« je bil objavljen tudi zapisnik o konferenci, ki jo je imel Hitler s predstavnikoma nemškega vrhovnega poveljstva v zvezi s položajem v Jugoslaviji 27. marca 1941. leta, potem, ko je dobil sporočilo o prviru.

Osebnе zveze Pavla Karadjordjeviča s Hitlerjem in Göringom

V večjem številu listin, ki so bile v Nuernbergu objavljene kot dokazni material proti obtoženim glavnim vojnim zločincem je bil naveden tudi obširni material, ki govori o neposredni zvezi in o osebnih zvezah Pavla Karadjordjeviča in njegove okolice s Hitlerjem in Goeringom.

Na sestanku med Hitlerjem, Ribbentropom in Cianom, ki je bil v Obersalzburgu 12. in 13. avgusta 1939, je Hitler obvestil Cia-

na, da je ob priliki svojega obiska v Nemčiji Pavel Karadjordjevič obljubil, da bo kot »posebni pooblaščenec s svoje strani napram Italiji« dokazal, da je politično popolnoma stopil na stran onih sil in da se bo trudil, da bo Jugoslavija zapustila Društvo narodov.

Vse te izjave Pavla Karadjordjeviča Hitlerju na omenjenem sestanku niso preprečile, da ne bi ta rekel Cianu — kakor je iz listine razvidno — »prav tako, kot

bi likvidacija Jugoslavije z uporabo italijanske vojne sile pomenila samo okrepitev osi, tako bi tudi likvidacija Poljske z uporabo nemške sile pomenila le okrepitev osi«.

Iz listin, ki jih je tožilec navedel pred sodiščem, je razvidno, da je bil Goering v neposredni zvezi in v osebnem dopisovanju s Pavlom Karadjordjevičem preko jugoslovanskega poslanstva, ki se je tedaj nahajalo v Berlinu.

GORIŠKA BRANI SVOBODO TISKA

Te dni je vso goriško deželo ovil val ogorčenja nad nerazumljivim postopanjem zavezniških oblasti, ki so ukinile izhajanje našega edinega slovenskega dnevnika na Primorskem. Po vseh naših krajih so se vršile mogočne demonstracije množic, ki so se z vso odločnostjo postavile v obrambo naših pravic in v prvi vrsti v obrambo svobode tiska. Vsa goriška okolica, Vipavska, Kras, Brda in cela Soška dolina je zapustila delo ter se zgrnila po cestah in trgih in na javnih zborovanjih dala duška temu neznosnemu stanju. V stotine štejem resolucije, ki so bile poslano PNOO-ju in ZVU. Medtem ko to pišemo se ljudske množice še vedno zbirajo ter zahtevajo svobodo tiska, naš »Primorski Dnevnik«, naše pravice, našo ljudsko oblast.

Protest okrožnega narodno osvobodilnega odbora za Goriško

Zaradi ukinitve »Primorskega dnevnika« je Okrožni narodno osvobodilni odbor za Goriško poslal v imenu goriškega okrožja Pokrajinskemu narodno osvobodilnemu odboru za Slovensko Primorje in Trst naslednjo spomenico:

Vse svobodoljubno ljudstvo goriškega okrožja brez razlike narodnosti je ogorčeno zaradi ukinitve »Primorskega dnevnika«. V tem ukrepu vidi ljudstvo gro-

bo žalitev slovenskega naroda, kateremu je bil na ta način odvzet edini dnevnik, ki je izhajal na tem ozemlju, kakor tudi težko kršitev svobode tiska, ki je ena izmed svoboščin, za katere je človeštvo prelo in poslednji vojni toliko krvi. Poleg moralne in politične škode pa predstavlja ukinitve »Primorskega dnevnika« za naše ljudstvo tudi gmotno škodo, ker ne bo več vsak dan poučeno o vseh važnih dogodkih in ukrepih.

Prosimo PNOO za Slovensko Primorje in Trst kot vrhovnega predstavnika ogromne večine vsega ljudstva v Julijski krajini, da protestira pri zavezniški vojaški upravi proti temu krivičnemu ukrepu in doseže preklic ukinitve, če bo potrebno, tudi s primernimi koraki pri pristojnih mednarodnih činiteljih.

Za tovariša Dujca

Okrožni odbor Slovensko-italijanske antifašistične unije za Goriško je zaradi aretacije tov. Dujca Albina in zaradi številnih drugih aretacij, ki jih zavezniška vojaška policija vsak dan izvaja po goriškem okrožju, poslal zavezniški vojaški policiji v Gorici naslednji protest:

Naš odbor je osebno posredoval pri guvernerju Shirku zaradi aretacije tov. Dujca Albina, člana okrožnega odbora SIAU-ja za Goriško, in zaradi drugih aretacij, ki se dogajajo vsak dan v ve-

ščem številu v našem okrožju. Temu posredovanju niso do danes sledili nobeni konkretni ukrepi, niti izpusti iz zaporov, niti pojasnila, zakaj vse te aretacije.

Smatramo za svojo dolžnost, da predložimo tudi zavezniški vojaški policiji pismen protest, s katerim zahtevamo v imenu vseh protifašistov našega okrožja naslednja pojasnila,

1. Zaradi katerih razlogov je vojaška policija dne 1. decembra 1945. aretirala v Gorici tov. Albina Dujca. To, da je tov. Dujca aktiven protifašist in član okrožnega odbora SIAU-ja, bi ne smelo biti povod za aretacijo.

2. Zavezniška vojaška policija je v zadnjem času aretirala vrsto ljudi iz Kanalske doline in od drugod, tako na primer tov. Krajnika in tov. Muniha iz Kanala, tov. Kodelja Franca iz Deskel, ki se je pravkar vrnil iz francoskega taborišča, tov. Mauriča Vinka iz Fojane in druge. Zahtevamo pojasnilo zakaj vsa ta preganjanja.

3. Dejstvo, da so bili skoro vsi doslej aretirani protifašisti bodisi od sodišča bodisi brez sodbe oproščeni, nam zbuja slutnjo, da se aretacije izvajajo na podlagi slabih informacij in da gre predvsem za aretacije in preganjanje odločnih protifašistov.

4. Zahtevamo, da se vsi protifašisti, ki jim ni mogoče očitati kriminalnih dejanj, takoj izpustijo iz zaporov in da se jim da

zadoščenje za pomotoma izvršeno aretacijo.

Upamo da bo zavezniška vojaška policija ukrenila vse, da se pomiri ogorčenost vsch protifašistov našega okrožja, ki upraviče-

no pričakujejo od zaveznikov varstva in ki želijo biti kakor doslej z njimi v prijateljskih in zavezniških odnosih. Pogoji za to pa je, da se izpustijo vsi zaprti in da se preneha preganjanje.

Zapeli so tov. Dujsca

Dne 1. decembra 1945 je bil v Gorici aretiran tov. Albin Dujsca. Aretirala ga je zavezniška vojaška policija iz Volč pri Kobaridu v gostilni »Petelin« v Gorici. Sprva smo mislili da je posređi kakšna pomota in zato tudi nismo obvestili primorsko javnost ker se pa tov. Dujsca do danes ni vrnil pa obveščamo, da so ga sprva odpeljali v Volče na to pa zopet nazaj na goriško kvesturo in končno v goriške zapore.

Kdo je tov. Albin Dujsca?

Po poklicu zobotehnik, od same mladosti bil je aktiven antifašist in zato kot borec je moral zbežati v Jugoslavijo ker ga je preganjala fašistična drhal. Zaradi poslednega stališča borbe proti fašizmu in proti vsemu tistemu kar povzroča zatiranje in zaslužnjevanje, dosleden borec za pravice delovnega ljudstva, borec za svobodo in enakopravnost je bil tudi od jugoslovanskih oblastnikov za časa stare Jugoslavije preganjen, zaprt in obsojen v zloglasno jugoslovansko mučinično Mitrovico — na več letno roboj. Ko je prestal kazen, ki ga je doletela zaradi njegovega prepričanja in borbe za svobodo, je bil izgnan iz Jugoslavije, postavljen na mejo in odadn v roke italijanski policiji. Romal je iz zapore v zapor bil mučen in končno leta 1940 aretiran s skupino Pina Tomazič in obsojen na 30 let težke ječe od izrednega sodišča za državno varnost v Trstu.

Ko je fašistični teror in fašizem bil strt in ko je fašistična Italija bila zlomljena je tudi tov. Dujsca po 4 letih težke ječe prišel na svobodo.

Kot borec in dosledni antifašist je ob prihodu v svoj rodni kraj takoj zagrabil za puško in se boril z vso svojo silo za popolno uničenje fašizma.

Pot tov. Dujsca je bila dolga in težka, polna trpljenja v nočnih pohodih in raznih akcijah. Mnogo izmed njegovih tovarišev je padlo, niso imeli srečo. Vsa Primorska pozna delovanje Albina Dujsca, ni kraja na Primorskem, ni edince, ki ne bi poznala titega in vztrajnega tovariša Albina, kajti on jih je bodril v borbi, podžigal v vztrajnosti. V borbi za zmago nad fašizmom.

Spominjamo se govora ki ga je imel v edinici Kosovelove brigade: »Naša zmaga je zmaga svobodoljubnega človeštva. V tej borbi nismo sami. Z nami je velika Sovjetska Zveza, z nami so veliki zavezniški Anglija in Amerika, z nami se borijo tisoči in tisoči partizanov v Franciji in po vseh balkanskih državah, z nami je vse svobodoljubno človeštvo, ki si je dalo nalogo, da mora biti strto nasilje, povzročeno po fašizmu, da mora biti uničen fašizem. Naša stvar je pravična, naša borba je sveta, zato bo tudi zmaga naša. Naprej, v borbo do zmage!«

Tako je govoril in podžigal tovariš Albin Dujsca nekje v Trnovskem gozdu, predno je brigada krenila v napad.

Bil je tajnik Okrajnega OF odbora v Ilirski Bistrici koncem 1943. leta, nato instruktor Pokrajinskega odbora OF, po zlomu Nemčije se je izvršila reorganizacija okrožij in tako je postal član Okrožnega odbora Antifašistične Slovensko-Italijanske Unije za Goriško. Ob aretaciji je kot član Okrožnega odbora opravljal koristno delo pri utrditvi organizacije Antifašistične Slovensko-Italijanske Unije.

To je bil in je tov. Albin Dujsca, ki se sedaj nahaja v zaporu v Gorici.

Mislimo, da ni potreba komentiranja, če primerjamo aretacijo tov. Dujsca, ki je zaradi svojega doslednega boja proti izkoriščanju in zatiranju prenašal preganjanja, obsodbe in ječe, z oprostivjo nacifašističnega hlapca, zloglasnega kolaboracionista in

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE ZA TRST IN PRIMORJE

Pozdravljena Gorica!

Po sedemindvajsetih letih suženjstva sredi kulturne Evrope, ko je moral naš narod prenašati najhujše tegobe zatiranja in zapostavljanja, se nam je vendar končno nasmehnila svoboda, da z jasnim čelom lahko gledamo bodočnosti v oči. Ni treba se nam več skrivati in pod glas izgovarjati slovensko besedo iz strahu, pred fašistovskimi zatiralci. Danes je naša beseda, naš jezik enakopraven z drugimi evropskimi jeziki, svojo kulturo in umetnost lahko negujemo v materinščini.

A da smo to dosegli je bilo treba ogromnih naporov. Naš narod tu na Primorskem je trpel in se boril za doseg svobode ne samo za časa te zadnje svetovne vihre, ki je bila najhujša izmed borb ter je terjala najvišjih naporov, temveč stal je na mrtvi straži ter odbijal val za valom fašizem, ki se je zaganjal, da dokončno poruši našo kulturno zgradbo ter nas popolnoma nacionalno in socialno zaslužni.

Eden izmed granitnih stebrov obrambe pred fašistovskim nasiljem je bilo tu v Gorici brez dvoma dramatično društvo, ki je uspelo prirediti predstave do skrajne možnosti fašistovske popustljivosti leta 1927. V tem letu, menda junija meseca, se je vršila poslednja predstava v bivšem Trgovskem domu, tem »Port Arturu« zapadne izpostavljene

IZ NAŠIH KRAJEV

Iz Solkana

»L'Informatore« prinaša dolg članek o grozodejstvih, ki so se baje izvršila nad italijansko manjšino treh družin, ki še bivajo v Solkanu in se zgraža nad kulturo, ki jo ima mladina v tem kraju, ter nas pita z epitetom B. F. (balkanski fašisti).

Prva, ki je baje doživela krst B. F. je bila učiteljica Zucalli. To je ona vzgojiteljica solkanske mladine, ki je bila svoj čas zagrižena fašistinja in tajnica ženskega fašija v Solkanu. Kot fašistična učiteljica je bila ona tista, ki je vzgajala solkanski naraščaj v duhu fašistične ideologije in s palico vtepalala otrokom v glavo dvatisočletno kulturo rimske brutalnosti in verolomnosti. In sedaj se jezi, ker je sama doživela sad svoje vzgoje na lastni koži, dočim bi morala biti zadovoljna, da je njeno seme padlo na rodovitna tla. Potolaži naj se pa z zavestjo, da si naše učiteljstvo prizadeva odstraniti še zadnje ostanke njegove vzgajanja in ko to doseže, se bo lahko mirno šetala po Solkanu, ne da bi bila v skrbeh za osebo varnost. Do takrat ji pa svetujemo mir in hladno kri, ker razburjenje škoduje lepoti obraza in liniji života.

Drugi prizadeti, je baje neki verižni trgovec, ki ima hčerko ka-

fašista, komandanta »Guardie Civiche« v Trstu, Pagnini-ja.

Na eni strani se zapirajo in obsojajo (tukaj je treba poudariti da je to le en primer aretacije antifašista v nizu aretacij in obsodb znanih antifašistov v Julijski krajini) dosledni antifašisti, ki so se ves čas borili za skupno zavezniško stvar, na drugi strani se oproščajo ljudje zaradi katerih so gorele naše vasi, padali naši najboljši, padali talci.

Tak način postopanja nikakor ne more pomirjevalno vplivati na naše ljudske množice. Ljudske množice, ki so šle v borbo zato, da se dosledno izkorenini zlo, da se uniči povzročitelj vojne, zahtevajo da se preneha preganjanje antifašistov in da se postavi pred sodišča fašisti in se obsodijo.

točke, kakor so ga imenovali naši sosede tu v Gorici. Tu so igrali in se vadili v dramatični umetnosti igralci diletantje pod vodstvom še kakega poklicnega igralca ter vršili tako svojo kulturno funkcijo, ki je stremela le za pravičnostjo in nič drugega, ko za pravičnostjo. Kozman, Bratuž, Bregant, Malnaršič, Živec, Medveček, Paulin, Mervičeva, Klede-tova, Jugova, Rojčeva, Delpinova, Černigojeva, Terčič, Leban, jaz in še toliko drugih ki se jim bežno ne spomnim imena in ki smo vsi z vncmo sodelovali pri tem kulturnem delu odrskega snovanja, gotovo nismo gojili nikakega sovraštva do sosedov italijanske narodnosti: in tudi danes smo poroki, da bomo tovariško sodelovali oba naroda v isti novi hiši, ki bo bolj pravična bodisi v nacionalnem kakor tudi v socialnem oziru.

Po tolikem času torej prihajamo spet poklicni igralci med Vas, da Vam prinesemo našo besedo na oder. Pozdravljena, od srca pozdravljena, Gorica! Prinašamo Vam tokrat Cankarjevega »Hlapca Jerneja«, ki ga je za oder priredil Delak. Naj bo ta »Hlapec Jernej« ta »Jernejeva pravica« trden mejnik v svetlo bodočnost našega naroda. In »Ljudski dom« ne bo več »Port Artur« kljubovalnosti temveč osrednja točka zblizevanja med dvema narodoma!

Justo Košuta.

gospodična tako ravnanje in ne dela vam časti. Naši od vas zaničevani ljudje, so se borili — a pomnite brez plačila — od začetka fašizma vso do končne zmage za svoj »Ideal«. Niso se strašili ne zasramovanj ne batin, prenašali so pljuvanje v obraz in prebadanje otroških jezikov z iglo (Sottosanti), niso se bali ne ječe ne internacij in še lakota jih ni vklonila pred podivjanim fašizmom. Raje so mučniško umirali kot zatajili svoja načela. In zato so zmagali! Vi pa, ki dnevno menjate načela, kot ponošeno srajco ste doživeli poraz in propadate kot je propadel rimski in fašistični imperij.

Iz Vipolže

Vipolže so ena izmed tistih najboljših primorskih vasi, kjer so se vsi moške in žene od 12 letnih pionirkov do najstarejših mož borili proti okupatorju in vsak po svoji moči in sposobnosti pomagal oboroženi borbi, ki so jo vodili naši partizani. Najmlajši so bili pridni obveščevalci, okrog 60 deklet je bilo vedno na delu za partizane, možje in fantje, ki niso bili sposobni za vojsko so dovažali iz Furlanije živež in orožje partizanom. Krajevni, NOO je že tedaj neumorno deloval. Vas je ponosna na to, da ni imela prav nobenega od svojih ne v okupatorjevi vojski ne pri švabobranci in tudi ne nobenega izdajalca. Z enakim poletom, ki so ga imeli v času borbe so se vaščani poprijeli za delo obnove sedaj v svobodi. Obnovili smo prosvetno društvo, ki ga je fašizem 1927 ukini; tedaj se je imenoval »Vrtec«, sedaj smo ga preimenovali v »Naša zvezda«, ki je ne bo nihče mogel več ukiniti. Dne 2. decembra nam je dramatski odsek društva pod vodstvom tov.ice Mili, priredil proslavo S. Gregorčiča. Na tej prireditvi je zlasti mladina pokazala veliko zanimanje za prosveto.

***

Dne 1. decembra smo pripeljali iz Livka v objem matere, ki ga je tako ljubila, truplo padlega borca za svobodo Oskarja Benca. Materi, ki je dala borbi za svobodo 5 borcev partizanov smo izrazili naše globoko sožalje. Spremljala ga je na zadnji poti ogromna množica hvaležnega mu ljudstva, godba iz Krmina ter gornjega in doljnega Cerovega. Poslovilne besede mu je ob odprtem grobu spregovoril tov. Trpin.

Iz Vrtovina

Pod splošni načrt, s katerim je fašizem ukinijal na Primorskem vse slovenske kulturne ustanove in slovensko kulturo sploh, je spadala tudi ukinitve starega prosvetnega društva »Vinograd« v Vrtovinu, kar se je zgodilo pred mnogimi leti.

Dašes ko nam nihče več ne krati svobode udejstvovanja smo zopet obnovili društvo pod istim imenom. Okrog njega so se strnili mladi in starejši v vasi. Že ob sami ustanovitvi se je v društvo »Vinograd« vpisalo nad 100 članov. Z veliko vncmo so pristopili vanj vsi naši tovariši, ki so se pred kratkim vrnili iz Francije, katere moramo še posebno pohvaliti kot odlične pevce.

Iz Kanala

Dne 2. decembra je zavezniška policija iskala tov. Valentinčiča Jankota, predsednika krajevnega NOO. Ker ga ni bilo doma in se je vrnil naslednjega dne, se je šel sam javit na sedež policije v Kanalu. Policija je Valentinčiča aretirala in ga odpeljala v Gorico. V treh dneh so tako bili aretirani: predsednik, tajnik in eden izmed članov okrajnega NOO-ja. Ljudstvo, ki je čakalo izpustitev dveh tovarišev, ki sta bila aretirana 3. novembra, se je po novi areta-

ciji predsednika nepopisno razburilo, ker še enkrat je začutilo, da ni svobodno, da se mu godi večja krivica kot premaganim sovražnikom. Ljudstvo celega okraja pošilja cele dneve protestna pisma na ZVU in zahteva, da se že enkrat konča s takim postopanjem z ljudmi, ki so nosili največje breme te vojne. Delegation se zavezniške oblasti, izgovarjajo na razne načine, katerim pa naše ljudstvo ne verjame in zato jih ne sprejema.

Iz Kobarida

Zadnja pot Andreja Manfreda

Dne 21. p. m. se je od vasi do vasi raznesla vest, da se povrne v naročje slovenske zemlje kobarški mučenik in prvi borec za svobodo Andrej Manfreda. Trg se je odel v žalne zastave, ljudstvo se je v pričakovanju tiho pogovarjalo o svojem najboljšem sinu, ki se je v dolgih letih preganjanja in trpljenja po fašističnih ječah vračal med svoje padle tovariše, ki so sledili njegovemu zgledu.

Plat zvona je žalostno naznanjal, da se povrača v Kobarid mučenik Andrej Manfreda. S čustvi neizmerne žalosti in hvalečnosti je ljudstvo nemo pozdravljalo svojega junaka. Krsta ovita v slovensko zastavo z rdečo zvezdo je bila položena v njegovem rojstnem domu na mrtvaški oder, ki ga je ljudstvo pripravilo in odelo v najlepše jesensko cvetje. 23. p. m. popoldne se je vršil pogreb, kakršnega Kobarid še ni videl. Nad tisoč udeležencev je spremljalo svojega ljubljence na njegovi zadnji poti. Žalni obred so izvršili domači g. dekan Paulin ter župnika Bidovec in Piščanc iz Trsta. Nad 30 vencev so mu poklonile razne organizacije in prijatelji, med drugimi predsednik C.L.N.A.I. dr. Mirandi iz Milana, KPI in Julijske krajine, AFŽ, Mladina, Prosvetno društvo S. Gregorčič, okrajna SIAU, nekdanja organizacija TIGR iz Kobarida, interniranci in trpini iz Kobarida in drugod.

Pred njegovo rojstno hišo se je prvi poslovil od mučenika predsednik prosvetnega društva S. Gregorčič tov. učitelj Gruntar, nato mu je pevski zbor zapel »Doberdob«, slovenskih fantov grob. Razvil se je veličasten sprevod proti cerkvi in nato na domače pokopališče. Zemeljske ostanke tov. Manfreda so položili zraven padlih partizanov. Pretresljive nagrobne govore so imeli župnik Piščanc, dr. Slibar, član Okrožnega NOO ter v imenu SIAU-ja tov. Vladimir.

Globoko so se vsem utisnile v srce besede, ki so jih govorniki naslovili na velikega pokojnika. Njegovo življenje, njegova prežgodnja smrt pa naj nam bo vzor, da bomo tudi mi vredni njegove žrtve za našo Primorsko, za demokratično federativno Jugoslavijo.

Božičnica za revno deco

Akcijski odbor za obdaritev revne dece v Gorici namerava obdarovati za letošnje božične praznike siromašne otroke slovenskih in italijanskih starišev. V ta namen bo začel dbor te dni nabirati po Gorici in okolici darove in prostovoljne prispevke. Odbor, ki si je nadel to plemenito nalogo, prosi vse one, ki lahko prispevajo k čim lepšemu uspehu te akcije da se pozivu rade volje odzovejo. Vsaka malenkost, ki jo darujete v ta namen bo povzročila veliko veselje našim malčkom in prav posebno onim, ki jim je vojna ugrabila dom ali pa celo nenadomestljive starše. Naša dolžnost je, da se o priliki božičnih praznikov spomnimo teh ubogih otrok in jim nudimo kar moremo.

DRGBNE NOVICE

* Na vsučilišču v Zagrebu je vpisanih približno 7000 slušateljev.

* Maršal Montgomery je zavrnil prizive belsentkih obsojencev in vseh 11 zločincev bo v kratkem obešenih v Hammerlinu.

* Sovjetska vlada je odlikovala večje število pomorskih kapitanov, ki so se odlikovali med vojno v plovi po Severnem morju.

* Gradnja telefonsko-brzovajne zveze s Streho sveta v Pamirju se bliže koncu. Ta zveza bo spajala prestolnico Tadžikistana - Stalinabad z glavnim pamirskim mestom Khorogom.

* Od 1. do 7. januarja 1946. se bo v Črnigori vršil teden borbe proti nepismenosti.

* Ameriško ministrstvo za zunanje zadeve je danes objavilo, da bodo po načrtih, ki jih je sprejel in potrdil zavezniški nadzorstveni svet, do avgusta 1946 preselili 6 milijonov Nemcev iz Poljske, Čehoslovaške, Madžarske in Avstrije na različna področja Nemčije.

* Francoski časopis »Humanité« se spominja 50 rojstnega dneva španske borbe za svobodo Dolores Ibarruri — La Passionaria in pravi med drugim: Francozi in Francozinje izražajo Dolores Ibarruri na dan njenega rojstnega dneva svojo solidarnost s španskim ljudstvom, katerega osvobojenje bo velika zmaga nad sovražniki demokracije Francije in miru.

* Japonski General Famašista je bil obsojen na smrt. Obsojen je bil kot vojni zločinec, zaradi neopravičenega umora 60.000 Filipincev.

* V Litomericah na Češkem je bil javno obešen Nemeec Alfred Baner, ki ga je obsodilo ljudsko sodišče radi tega, ker je gestapu izdal 13 čeških visokošolcev.

* Visoki komisar takozvane Ljubljanske pokrajine vojni zločinec Emilio Grazioli je za prve množične internacije Slovencev predvidel vse brezposelne delavce, pribežnike, brezdomce, bivše vojaške, berače, pregnance, brezposelne dijake, ki so se preselili iz Julijske krajine. V dneh 27.6. do 1.7. 1942 so vojaki blokirali posamezne dele mesta in odvajali v vojašnice po okoli 3000 moških dnevno. Iz Ljubljane je bilo po zaključenih čistkah odpeljanih 5.858 moških. Da to izpraznjenje Slovenije ni imelo drugega namena kot uničenje slovenskega naroda, pričajo besede generala Robotti-ja: »Razume se, da interniranje ne izključuje streljanja vseh tistih, ki so krivi ali sumljivi komunističnega delovanja. Internirajo naj se vsi Slovenci, na njih mesto naj se naselijo Italijani.«

* V izjavi, ki jo je navedel beograjski radio, je bolgarski komunistični voditelj Georgij Dimitrov nastopil za odpravo bolgarske monarhije.

* Agencija Associated Press poroča, da stavka v Združenih ameriških državah sedaj približno 750.000 delavcev.

* Hotel »Ilirija« v Planici, center slovenskega zimskega športa, je bil med vojno opustošen in neuporaben. Obnovitvena dela bodo končana do 15. decembra, ko bo hotel odprt za sprejem počitka in oddiha potrebnih gostov. Hotel »Ilirija« v Planici je trenutno edini hotel v naših Julijskih Alpah in je najmoderneje urejen.

* Grške levičarske stranke grozijo, da bodo bojkotirale volitve, če ne bodo pomilostili 17 ujetnikov.

* V zadnjih časih naraščajo v Trstu vlomi in ropi iz dneva v dan. Od 2. oktobra t. l. do 22. novembra je bilo izvršenih v Trstu in okolici 95 zločinov in večjih tatvin.

* Mussolinijeva hčerka Edda Ciano bo morala v kratkem priti na sojenje pred Krajevno sodišče v Messini na Siciliji.

* Vihar, ki je divjal v severno-zapadni Indiji, je povzročil smrt 4.000 ljudi.

* Ameriška poslanska zbornica je odobrila izplačilo več kot 300 milijonov funtov UNRRA-i.

* Slovaški poslanec Viljem Široky je izjavil, da je madžarska vlada v načelu pristala na izmenjavo prebivalstva med Slovaško in Madžarsko.

* Iz Rima poroča dopisnik Tanjuga, da so pred kratkim izpustili iz koncentracijskega taborišča za fašiste majorja fašistične republikanske garde Bertolea iz Torina in polkovnika fašistične milice Spositi-ja, ki je bil eden ustanoviteljev republikanskega fašizma.

* V času posvetovanj med vladno krizo v Italiji je princ Umberto pozval tudi Gianninija, vodjo zloglasnega novo-fašističnega gibanja, imenovanega »Uomo qualunque«, kar je povzročilo veliko nezadovoljstvo in ogorčenje italijanskega ljudstva.

* Znanstveni inštitut sovjetske mornarice je pripravil načrt za direktno železniško zvezo, ki bi vezala Baku - Krasnovodsk - Mahačkalo preko Kaspiškega morja.

* V bližini Groznega, v področju Nojberdi-ja so odkrili petrolejski vrelec. Poskusni vrelec, ki so ga navrtali, daje 200 ton nafte na dan.

„PRVI BOŽIČ V MIRU ZA OTROKE“

Na tisoče ubogih otrok kliče naše pomoči. Za vse te lačne, bose in nage otroke je treba preskrbeti kruha, obleke in obutve, ter za prezeble in zapuščene vsaj malo toplote in ljubezni. Tem sirotam moramo nadomestiti skrbnega očeta in ljubečo mamico.

Za prvi Božič v miru jim hočemo pripraviti vsaj skromno božičnico. V tem mesecu se razpisuje splošna akcija »Za naše sirote«.

Popisi revnih otrok in otrok, ki jih bodo starši sami obdarovali, se bodo vršili na krajevnih in kvartnih odborih do 18. t. m. in sicer otroke od 1. do 12. leta.

Zveza Primorskih Partizanov javlja

Nameščenci pri Uradu za delo v Gorici so darovali L. 1200, za cvetje v spomin gospe Rehar Marije, matere kolege Edoarda.

Gospod Rehar Edoard je izročil to svoto v prid sirotam padlih partizanov. — Zveza Primorskih Partizanov se mu toplo zahvaljuje.

Planinci in smučarji!

Nikar ne pozabite, da se vrši ustanovni občni zbor Slov. planinskega društva v Gorici v nedeljo dne 16. t. m. ob 10 uri v dvorani Ljudskega doma. Želimo velike udeležbe, kajti planine nas vabijo!

Pripravljalni odbor.

Mestni avtobusni promet

Z dnem 17. decembra se zboljša urnik mestnega avtobusnega prometa in sicer bo vozil avtobus vsakih 30 minut od 7 do 19 ure od obeh postaj t. j. od Centralne do Svetogorske postaje.

Slovensko narodno gledališče za Trst in Primorje

gostuje pod okriljem Slovenskega gledališča v Gorici v „Ljudskem domu“ in sicer:

13. decembra ob 20. uri se je vršila otvoritvena predstava Cankar-Delakovo „Jernejeva pravica“

14. decembra ob 20 uri je sledila Nikodemija komedija „Scampolo“

v soboto 15. decembra ob 20. uri se bo vprizoril Jurčič-Delakov „Deseti brat“

v nedeljo 16. decembra ob 15. uri „Deseti brat“

v nedeljo 16. decembra ob 20. uri „Jernejeva pravica“

v torek 18. decembra ob 20. uri Zupanov „Andante patetico“

v sredo 19. decembra ob 20. uri Golarjeva „Vdova Rošlinka“

v četrtek 20. decembra ob 20. uri Benedetti-jeve „Rdeče rože“

Cena vstopnic: 60.—, 40.—, 30.— lir.

Predprodaja vstopnic je v „Čitalnici“ na Travniku.

Zimski tečaj za sadjarstvo

Okrožno kmetijsko nadzorništvo, z namenom da pripravi izvežbane kmetijske strokovnjake za razna dela pri sadjereji, kar je prvi pogoj za doseg pravega uspeha v tej pomembni kmetijski panogi, otvori v prihodnjem mesecu januarju tečaj za praktično sadjerejo katerega se bodo lahko udeležili vsi kmetovalci ki so že dovršili petnajsto leto starosti.

Tečaj je brezplačen in se bo vršil v dveh oddelkih in sicer v slovenskem in italijanskem jeziku.

Tečaj za Slovence se prične dne 21. januarja p. l. ob 9 uri in se bo nadaljeval v dneh 23-25-28-30. januarja in 1. februarja.

Praktičen pouk in vaje se bodo vršile na sadnem vrtu, ki leži tik Okrožnega kmetijskega nadzorništva.

Vsi oni, ki se nameravajo udeležiti tega tečaja morajo predložiti prošnjo na prostem papirju tekom 31. decembra t. l. Okrožnemu kmetijskemu nadzorništvu v ulici Duca D'Aosta št. 55; v prošnji naj se navede tudi v kateri oddelek se prošnik upiše.

Učiteljišče v Tolminu

Začasne prijave za vpis na učiteljišče v Tolminu se sprejemajo pri Prosv. komisiji PNOO v Trstu, ulica Carducci 6-II., pri Poverjeništvu PNOO v Ajdovščini, pri Prosvetni komisiji NOO za goriško okrožje v Gorici ter pri ravnateljstvu gimnazije v Tolminu.

V prvi letnik se sprejemajo kot redni učenci dijaki in dijakinje iz vsega Slovenskega Primorja, ki so dovršili nižje srednje ali njej ustrezajoče šole oziroma tečaj in niso prekoračili 17. leta starosti.

Razen rednih letnikov učiteljišča se bodo osnovali učiteljski tečaji; vanje se sprejemajo dosedanja pri pomožni učitelji in učiteljice, ki zaradi mladosti niso bili sprejeti v službo; učiteljski-partizani, ki so za časa borbe izgubili eno ali več šolskih let; gimnazijci-partizani, ki se želijo posvetiti učiteljskemu poklicu. Pomožni učitelji in učiteljice, ki že vršijo službo, lahko upravljajo tudi privatne izpite.

Za vpis je izpolniti prijave, ki jo dobite pri gori navedenih uradih. Prijave je oddati do 31. decembra t. l.

Obvestilo delodajalcev

Urad za delo v Gorici sporoča, da je ugotovil, da mnogo delodajalcev ne izpolnjuje določila čl. 7 ukaza št. 13 glede nastavljanja in odpuščenja osebja in naznanitve tekom 3 dni posredovalnici za delo.

Ker čl. 10 omenjenega ukaza predpisuje kazni proti vsakomur, ki krši ta določila, bodo posebni pooblaščenici omenjenega urada, pregledovali pri posameznih delodajalcih in če bodo ugotovili nepravilnosti glede nastavljanja in odpuščenja delavcev, bo poslan tozadevni ugotovitveni spis pristojni sodni oblasti, da bo postopala v smislu zakona.

RAZSTAVA SLIK

V Gorici, Corso Roosevelt 10, razstavlja slike akademski slikar A. Džigurski iz Starega Bečaja v Jugoslaviji. Slikarstvo je študiral v Beogradu, kasneje pa je delal in razstavljal v Beogradu, na Dunaju in v Pragi. Dolga leta je živel v Dalmaciji, kjer se je specializiral v morskem slikanju pri znanem slikarju Hanzenu v Dubrovniku.

S to razstavo se predstavlja goriškemu občinstvu umetnik stare realistične šole; razstavlja predvsem slike z morskimi motivi.

Zanimiva razstava bo trajala 10 dni.

Letna obnovitev policijskih dovoljenj

Trgovska Zveza sporoča:

Do 31. decembra se morajo vložiti prošnje za obnovitev letnih policijskih dovoljenj, ki veljajo eno koledarsko leto.

V to svrhu pozivamo vse lastnike dovoljenj (licenc) kavarn, barov, hotelov, restavracij, gostiln, krčem, točilnic, točilnic brez alkoholnih pijač, dalje lastnike dovoljenj za neprepovedane igre, hleve, garaže, za krošnjarsko trgovino, za urarne, itd., pristojne v Goriški občini, da izročijo ta dovoljenja v tajništvo Trgovske Zveze (Ulica IX. Augusta št. 11-I nad.).

Dovoljenju se mora priložiti odgovarjajoči znesek v višini predpisane kolkovine za obnovo istega; onemu dovoljenju, ki zapade državnemu taksu, je priložiti potrdilo o plačilu iste pri pristojnem registrskem uradu.

Lastniki obratov oziroma gori imenovanih licenc, ki izvršujejo svojo obrt v pokrajinskih občinah morajo izročiti dovoljenja pristojnim občinskim uradom.

Priporočamo, da pričnete plačevati predpisane državne takse takoj, da se tako izognete navalu pri blagajnah registrskih uradov v zadnjih dneh roka za plačilo navedenih taks.

Obrtniki bivaajoči v občini Gorica, naj izročijo policijska dovoljenja v uradu Trgovske Zveze dopoldne od 10 do 12 ure na uradne dni do vključno 24. decembra t. l.

NAZNANILO

Naknadni vpisi v prvi razred rudar. in elektrotehn. oddelka Tehnične srednje šole v Idriji, vršijo se od 5. decembra do 31. decembra 1945. leta v zgradbi bivše realke (pritličje desno) vsaki dan od 9 do 12 ure dopoldan.

Za naknadni vpis, vsak dijak predloži upravi šole:

1) Prošnjo za vpis; 2) Prijavnico (dobi se v upravi šole); 3) Zadnje šolsko spričevalo; 4) Krstni list; 5) Znesek Lir 130.— za šolski sklad.

V prvi razred se lahko vpišejo dijaki, ki so končali nižjo srednjo šolo (3 ali 4 razrede gimnazije ali realke) ali 3 razrede obrtno nadaljevalne šole (scuola d'avviamento professionale).

IZHAJA ENKRAT NA TEDEN — Urednik: J. KRISTIJAN BAVDAŽ — Za list odgovarja: ALOIZ BUDIN — Uredništvo in uprava: GORICA, „Ljudski dom“ pritličje — Izdajna lista je odobrena od A. I. S. Tisk KATOLIŠKE TISKARNE v Gorici — Najemnik: „Primorski dnevnik“

OBVESTILO

Našlo se je žensko kolo, ki se sedaj hrani pri uradu mestne policije (Ul. Mazzini 7). Kdor more dokazati, da je lastnik kolesa, naj pride ponj.

POIZVEDBE

Buttignon Ferruccio, 22 let star iz S. Pier d'Isonzo, partizan - kurir pri brigadi Fontanot, prvi bataljon prva stotnija. Od aprila 1945 ni dal več glasu od sebe. Poročila naslovite zaskrbljenemu očetu: Buttignon Giuseppe, S. Pier d'Isonzo 29.

Kdor bi kaj vedel o JERETIČ Bogomilu letnik 1912 — bil je v S. Gregorčičevi brigadi, zadnje vesti 1.4. t. l. iz Čepovana — naj sporoči Feretič Emiliji, Brestje 8 Kojsko (Brda).

Tovariši iz Brd, ki je ob priliki bitke v Mirnu pri Gorici, septembra 1943. vzel osebne dokumente tovarišu BEVČAR Ivanu let. 1926 iz Ročinja Kolari 87 — in se izrazil napram drugemu tovarišu, da Bevčar je padel v bitki, je naprošen naj se oglasi pri družini Tinta Francu, Ročinj Kolari 87 ali pa pri Soškem Tedniku. Stroški bodo povrnjeni.

Tovariši vračajoči se iz Rusije so naprošeni, če kaj vedo o Albinu Gruden — bil je v Minsku kot ujetnik, da sporočijo družini Gruden Prapetno ob Slapu pri sv. Lučiji 12.

Kdor bi kaj vedel o Čuk-u Guido-tu, ki je bil v Bazoviški (18.) brigadi, I. bat., III. četa, se nahajal zadnje čase na Colu - Šmarje ter zmanjkal meseca novembra 1944, naj to javi Mermolji Lojzki, Gorica, via V. Veneto 13.

ZAHVALA

Vsem onim, ki so se udeležili prenosa in pogreba naših dragih

Vodopivec Jožefa partizana

in Doplihar Jožefa partizana

Posebna zahvala duhovnikom, darovalcem cvetja, pevskim zborom, godbi iz Prvačine ter govornikom in in vsem ostalim organizacijam za vzorno požrtvovalnost, ki so jo izkazali v tej priliki.

Žalošče, 8. decembra 1945.

Žalujoči družini:
Vodopivec in Doplihar

ZAHVALA

Udeležencem prenosa zemeljskih ostankov nepozabnega moža, očeta

KAUČIČ JOŽEFA PADLEGA BORCA

Iskrena hvala gosp. župniku iz Bukovec, godbi iz Prvačine, pevsem in tov. kapetanu Majer Gabrijelu iz Gradišča, sorodnikom in vsem, ki so počastili spomin padlega borca.

Gradišče, 2. decembra 1945.

Žalujoči: Žena in otroci

Darujte

za Tiskovni sklad „Soškega tednika!“